

Dávid István

Kiegészítések az Angster-féle „Rekvirált orgonasípok lajstroma” jegyzékhez

Reflexióim két korábbi tanulmányhoz kapcsolódnak. Az *orgonaépítés története Erdélyben*¹ című írásomban részben már foglalkoztam a rekvirálás helyi eseményeivel. Bármennyire is fájdalmas epizódja ez az időszak az orgona történetének, az akkor készített orgonafelmérés és az Orgona Bizottság munkája Erdély számára is lényegében az orgonás műemlékvédelem kezdetét jelentette. Más kérdés, hogy e hangszerek – hasonlóan egyéb egyházművészeti értékekhez – intézményesített védelemben máig nem részesülnek. A másik tanulmányban Solymosi Ferenc Angster erdélyi felméréseinek bemutatásával hozta közelebb az érdeklődőt ehhez az orgonakincshez.² Az erdélyi orgonatáj megismertetése a szakma világával alapvető fontosságú és sürgetően időszerű. Ezeket a hangszereket – noha sok esetben európai rangú alkotások – még mindig az ismeretlenség homálya veszi körül. Csupán Ursula Philippi hanglemeze (*Orgellandschaft Siebenbürgen*) nyújt rövid áttekintést az erdélyi orgonakultúráról. Egy, remélhetően a közeljövőben megjelenő kötet ide tartozó adataival megpróbálom csökkenteni az Angster által közölt lista fehér foltjait, pótolva annak hiányzó láncszemeit, az esetleg időközben történt változásokat is bemutatva. Bár a rekvirálás a Székelyföldön kívüli területeket sem kímélte, kiegészítéseim csak Angster összeírására vonatkoznak, így csupán az abban szereplő helységeket érintik.

Dávid István orgonaművész a nagykőrösi református templom orgonistája, a Károli Gáspár Református Egyetem Nagykőrösi Tanárképző főiskolájának tanára; az Organa Transsylvania Alapítvány alapítója.

AGYAGFALVA, ref. – 1839 Schwáb Márton man./8

A gyülekezetnek a „mostani előtt volt egy régi orgonája, ... melynek csak létéről tudunk.”³ A jelenlegi hangszer történetére vonatkozóan a következő adataink vannak: „1839 Május 23. Egy Új orgonának készítése végett szegődött meg ezen Agyagfalvi Eklesia Brassó Vidéki Keresztényfalvi Schwáb Mártonnal 1300 m. forintokban és 10 Köből Búzában, kulináréra minden gazdától egy tyúk és 10 tojás [...] A fa munkáját azelőtt jó rendire megkészítették volt [...] ezen év November Hónapja 10. Napján [...] fel is szenteltetett.”⁴ „Később a hívek áldozatkészségéből meg is aranyoztatott.”⁵ 1862-ben javították. 1931-ben Magyarai Árpád a hiányzó frontsípokot pótolta, és két új változatot (Gamba, Salicional) épített be.

Az orgona jelenleg előljárásos, szekrényzete: „a szentélykarzaton négyszögletes alapról emelkedik, majd erőteljesen kiszélesedik. A szélesedéseket voluták tartják. A háromnyílású felső részt [...] középtől kifele ívszakaszokkal emelkedő erőteljes párkány zárja le. Középen levélkoszorú széttárt szárnyú galambbal, szélein füzérekkel keretelt váza. Homlokfalán 1862-es évszám és ÁTALAKITTATOTT 1931 – felirat olvasható.”⁶

ÁRVÁTFALVA, ref. – 1870-ben Balázs Mózes épített orgonát, ami már nincs meg.

BIBARCFALVA, ref. – 1855 (?) man./7

Első említése az 1799-es leltárban olvasható: „Vagyon a templomban egy négy-
mütációs hibás orgonánk festék nélkül”, majd kiderül, hogy „ebből 1834-ben kilopatott
13 ónsíp”³ A jelenlegi hangszer rövidoktávós, 7 regiszteres, feltehetően 1855-ből származik,
építőjét nem ismerjük. 1897-ben Nagy József dolgozott rajta.

BÖGÖZ, ref. – 1846 Szabó János op. 26 man./8

Még a zsinat évében, 1761-ben felépült az orgonakarzat Korda György és felesége,
Teleki Zsuzsanna költségén. Első hangszerük 1846-ig szolgálta a bögözi reformátusok-
kat, ekkor 300 magyar forintért a kadácsi unitárius gyülekezet vásárolta meg. 1845-
ben 1700 váltó forintért újat rendeltek: „Az orgona a székelyudvarhelyi franciskánus
szerzet imaházában lévő orgona tulajdonságaival megegyező legyen” – szölt a szerző-
dés. A hangszer Szabó János marosvásárhelyi „Királyi Táblai Hűtes Jegyző és Írnok
[...] Honi Magyar Természetes Orgona művésznek 26-ik Alkotmánya. 1846-ban készí-
tette festéssel és aranyozattal” – olvasható benne. Átadásakor azonban kifogások me-
rülhettek föl vele szemben, mert erre hivatkozva még tíz év múlva sincs kifizetve.⁷

A hangszer – a jellegzetes Szabó-orgonáktól eltérően – helyi adottságokat kihasz-
nálva, különálló játszóasztallal épült meg. Homlokzata „klassziczizáló stílusú, ládájá-
ról három félköríves – oszlopokkal elválasztott – nyílás [sípmező] emelkedik. Felette
lapos háromszöges oromzat, fogsorpárkányos előugró kereteléssel. Tetejében napsu-
garas dísz.”⁶ Festése eredeti. Kezi meghajtású fújtatója két ékfűvőből áll.

1970. szeptemberében Mesnyi János 27 darab homlokzatsípot pótoltt horganylemezből.
A diszpozíció:

manuál: C-c³ 45 billentyű

1. Subbass	16'	6. Octav	2'
2. Bourdon	8'	7. Quint	1 1/3'
3. Principal	4'	8. Mixtura 3x	
4. Födött	4'	Tremolo	
5. Dolce	4'	Dob	

BÖZÖD, ref. – Szabó János man./6

Hatregiszteres, rövidoktávós pozitív eredeti formájában. 1930-ban vásárolták Rad-
nótfjáról. Építési ideje ismeretlen.

BÖZÖD, unit. – 1885 Nagy József man./8

A régi orgonát 1819-ben ajándékozta Kissolyosi Mátéfi István. 1886-ban eladták
65 forintért.

CSATÓSZEG, r.k. – 1892 Kolonics István op. 199 man.+ped./9

Kolonics István 199. munkáján dolgozott Csatószegen, amikor szívszélhűdés követ-
keztében 1892. november 30-án elhunyt. Síremléke a csatószegi temetőben található.
Félbemaradt orgonáját marosvásárhelyi kollégája, Takácsy Ignác fejezte be: „Kolonics
István 1892 – Takácsy Ignác 1893” – olvasható a játszóasztalon.

CSÍKSOMLYÓ, r.k., kegytemplom – 1931 Wegenstein Lipót és Fiai

Egy „Johannes” nevű eperjesi mester épített orgonát az egykori templom számára,
melyet Kájoni János a tatár betörés után újjáépített. Ez a XIX. század közepéig mű-
ködött. Huszonnégy változatú utódját 1858–59-ben építette meg Kolonics István.
A hangszer mai külső formájában Kolonics kettős szekrényzetét mutatja, míg a karzat
mellvédjén elhelyezkedő pozitív egy későbbi átépítés eredménye. Csíksomlyón ekkor
tanítóképző intézet működött, mely a kántorképzés feladatát is ellátta. Kántornemze-
dékek évtizedes gyakorlatozásai után és az orgonaépítésben megjelenő új szemlélet
következtében 1930-ra fokozatosan megérlelődött a különben nagyon jól megépített
Kolonics-orgona átalakításának gondolata. Tervezését Geyer József áldozópap és or-
ganológus vállalta, felépítését pedig a temesvári Wegenstein-cég végezte 1931-ben. Az
orgona összes regiszterei feminin és masculin osztályra vannak osztva. A pedálregisz-
terek basszus-diszkant szerint kettőztek. Diszpozíciója:

I., Pozitívumú: C–a³ 58 billentyű

1. Quintadena	8'
2. Csöves fuvola	8'
3. Oktáv	4'
4. Födött fuvola	4'
5. Blockflöte	2'
6. Sesquialtera 2x	2 2/3'
7. Akuta 4x	1 1/3'
8. Krummhorn	8'
Tremoló	

III., Redőnymű: C–a³ 58 billentyű

18. Csúcsgamba	8'
19. Födött	8'
20. Vox celeste	8'
21. Flüte octaviante	4'
22. Sifflöten 2x	1 1/3'
23. Erdei fuvola	2'
24. Terccimbel 3x	4/5'
25. Dulcian	16'
26. Rankett	8'
27. Vonósregál	4'
Tremoló	

II., Főmű: C–a³ 58 billentyű

9. Födött pommer	16'
10. Principal	8'
11. Flauta major	8'
12. Salicional	8'
13. Ajaktromba	4'
14. Nyitott éji kürt	4'
15. Zúgósíp 2x	2 2/3'
16. Mixtura 5x	2'
17. Trombita	8'

Pedálmű: C–a¹ 34 [!] billentyű

28. Kontrabass	16'
29. Subbass	16'
30. Oktáv bass	8'
31. Csöves födött	8'
32. Quintabass	5 1/3'
33. Korálbass	4'
34. Nyitott éji kürt	2'
35. Lágy puzón	16'

Az orgonát utoljára Hermann Binder és Walter Kindl javította, diszpozíciójában kisebb változtatásokat hajtottak végre.

CSÍKSZENTMIHÁLY, r.k. – man./7

Ikerszékrenyes orgona, igen régi belső elemekkel. Fúvóján 1664-es, belső falán 1845-ös évszám olvasható. Az 1832-es évszám a játszóasztal elején arra utal, hogy a hangszer a karzat építésekor nyerhette el mai formáját. 1976-ban Mesnyi János homlokzatsípkat pótolta az orgonán.

manuál: C–c³ 49 billentyű

1. Man. bass [C–h-ig]	16'	5. Quint	2 2/3'
2. Födött	8'	6. Octav	2'
3. Födött	4'	7. Mixtur	1 1/3'
4. Principal	4'	Dob („Buffogó”)	

CSÍKSZENTMIKLÓS, r.k. – 1924 Wegenstein 2 man.+ped./15

FARKASLAKA, r.k. – 1865 Mátisfalvi Szócs Sámuel man./8, jelenleg: man.+ped./10
1905-ben Angster József átalakította (op. 466/b jelzésű munkája)⁸, kibővítette 49 hangról és pedált épített hozzá.

FELSŐSÓFALVA, ref. – 1809

Rövidoktávós, hátregiszteres pozitív orgona volt. Jelenleg csak szekrénye van meg, benne elektronikus orgona hangszórójával. Történetéről csak egy 1809-ből való elszámolás tudósít: „Az új orgonára eddig elé 110 Mfrt. 60 pénzt, ismét az orgonára 4 Mfrt. 80 pénzt” költöttek. Homlokzatán ovális mezőben felirat olvasható: „T.K.S. Mátyus Sámuel és Josef úr készítette” – nyilván adományozta.³

FIATFALVA, ref., unit.

„Fiatfalva mintegy 8–900 lelket számláló községében van két testvér kis prot[esztáns] egyház [...], a kik emberi emlékezet óta egy közös templomot használnak [...], két karzaton két orgona [...] A közös templom használatára vonatkozó szabályok a ref. egyház legrégebbi [1783-as] anyakönyve első lapján vannak bejegyezve.”¹⁰

A **református** egyház orgonája a keleti karzaton áll, és feltűnően hasonlít a siménfalvira. 1908-ban hozták Szarazajtáról. A hangszer XVIII. század végi lehet, építője is-

meretlen. Hátlapján „1861-be” olvasható, játszóasztalán pedig – mely az orgona előtt, a karzatmellvéden foglal helyet – az átköltöztető mester névtáblája:

„CSOFLEK [!] TESTVÉREK orgona, zongora és hangszergyára Brassó”. Regisztermegnevezései:

1. Fedett fuvola	8'	5. Quint	2 2/3'
2. Oktáv	4'	6. Erdélyi tilinkó	2'
3. Csúcs fuvola	4'	7. Másod nyolczad	1'
4. Salicional	4'		

Az **unitáriusok** orgonája a nyugati karzaton használhatatlan állapotban van. Ikersekrényes, felül baldachin fogja össze, alatta a játszóasztal. Építése a XIX. század közepére tehető, készítője valószínűleg Mátisfalvi Szócs Sámuel.

FOTOSMARTONOS, ref. – 1872 **Kolonics István** man./5

Az ötregiszteres orgonát 1902-ben vásárolták a kőrispataki római katolikus egyháztól. „A megelőző orgona építése idejéről nincs adatunk. Ezt a régi orgonát a fotosmartonosi egyházközség az 1902. december 11-iki 6 sz. presbiteri jegyzőkönyv értelmében [...] Komsa Dávid orgonamesternek adta el.”³

GAGY, unit. – man./7, XVIII. századi pozitív átalakítva

A templom 1900–1901-ben épült, Gálfalvi János lelkész és Hurubás Péter gondnok idejében. Ekkor szereztek be az orgonát is a segesvári német evangélikus egyháztól. A kisméretű, szépen munkált hátuljátszós pozitív építője és kora ismeretlen. A homlokzat két oldalán látható stílustalan tulipános faragás az elveszett barokk oldaldíszeket helyettesíti – groteszk módon.

GYERGYÓALFALU, r.k. – 1916[?] **Rieger Ottó** op. 1954, 2 man.+ped./10

A templom régi Kolonics-orgonája Magyarzsákodra került.

GYERGYÓREMETE, r.k. – 1879 **Vass István** op. 10, man.+ped./10

Az orgona diszpozíciója:

manuál: C–g ³ 56 hang		pedál: C–g 13 hang (a többi repetál)	
1. Copula	8'	9. Subbass	16'
2. Fuvola	8'	10. Octavbass	8'
3. Principal	8'		
4. Salicional	8'	Pedálcopula	
5. Csúcsfuvola	4'	Manuál piano forte	
6. Octav	4'	Tremolo	
7. Quint	3'		
8. Mixtura 4x	2'		

GYERGYÓSZENTMIKLÓS, r.k. – 1884 [?] **Kolonics István** op. 110, 2 man.+ped./14

Kolonics István közismerten kísérletező ember volt. Minden hangszerébe készített valami egyedit, valami megismételhetlent: épített orgonába harmóniumot vagy kulccsal zárható regiszterhúzókat, esetleg két orgonát, melyek egy billentyűsorról szálaltathatók meg. De ötletes technikai megoldásai mellett az esztétikai szempontokat sem hanyagolta el. A gyergyószentmiklósi plébániatemplom orgonájának játszóasztalára intarziát utánzó kronosztikont festett Fogarassy Mihály püspök emlékére, akinek hívására 1855-ben Erdélybe költözött. Szövege: „Létemet én köszönöm PÜSPÖK FOGARASSY MIHÁLYNAK. KIT ÁLDÁSVAL ADOTT ERDÉLYNEK, CHIRSZTVS, A FÖVR!” Az orgona hangképe a játszóasztal eredeti feliratai szerint a következő:

I. manuál: C–g ³		II. manuál: C–g ³		pedál: C–a 22 bill., 12 hang	
1. Manualbas	16'	8. Bourdon	8'	13. Vijolon	16'
2. Principál	8'	9. Salicional	8'	14. Subbass	16'
3. Nagydugot	8'	10. Principal	4'		
4. Holflöte	8'	11. Fl. traver	4'		
5. Octav	4'	12. Harmonika	8'	Széleresztő	
6. Csucsflota	4'			Copula p. [C–ism.]	
7. Mixtur 4x	2'			Copula m.	

HOMORÓDALMÁS, unit. – 1929 Carl Einschenk 2 man.+ped./19

Régi orgonája 1817-ből származott, Andreas Eitel készítette. A mai szekrény Kolonics István munkája 1870-ből. Ez a hangszer 12 regiszteres volt, Einschenk átépítette.

HOMORÓDJÁNOSFALVA, unit. – 1846 Mátisfalvi Szócs Sámuel man./6

HOMORÓDKEMÉNYFALVA, unit. – 1858–60 Balázs Mózes/Lókod man./5

Az átvételi jegyzőkönyv 1860. augusztus 25-én kelt. 1927-ben György Péter lövétei mester javította, új fúvót épített be 18 000 lejért.

HOMORÓDSZENTMÁRTON, unit. – 1929 Boda József man.+ped./7

A templom régi orgonáját Mátisfalvi Szócs Sámuel készítette 1844-ben.

ILLYEFALVA, ref.

„Az első orgonát valószínű, hogy 1786-ban állították be, ti. a templomnak ebben az évben készült bútorzatával együtt épült az orgonakarzat is [...] Egy 1831. ápr. 13-án kelt szerződés szerint Barabás Sámuel papolci iskolamester javította [...]”¹¹ Az 1842. évi leltárban az orgonáról az alábbi leírás található: »mely egy avégre épített Karban igen díszesen van ellátva. Az orgona hat mutatis. Testülete fából készítve, ezüst színre festve, körülötte fából faragott és megaranyozott cirádák díszeskednek.«¹² A hangszer további sorsa ismeretlen.

A második orgonát Nagy József építette 1885-ben. 1905-ben Csioflek Miklós javította, beszolgáltatót homlokzatsípjait 1948-ban Otto Einschenk pótolta.

A jelenleg használatban lévő – harmadik – orgona holland adományként érkezett. A templom hangulatával ellentétes és a festett műemlék orgonakarzat stílusától eltérő „kerítéshomlokzat” mögött egy pneumatikus orgona szól – reméljük, csak átmeneti megoldásként. A helyreállított Nagy József-hangszer lenne igazán méltó a hely szelleméhez és híréhez. A XVIII. században épített orgonakarzat előreugró mellvédjén egy német gyülekezetből átmentett korabeli pozitív – a templom első orgonájához hasonlóan – szintén a berendezés stílusának egységét szolgálná.

KÁNYÁD – Jásfalva, ref. – 1925 Carl Einschenk man./7

1800–1805-ből származó számadásokban vannak feljegyezve az orgona javára adakozók. Nem tudni, hogy sikerült-e már akkor orgonát vásárolni. Később, „1855-ben Mátisfalvi Szócs Sámuel épített a gyülekezetnek egy 8 regiszteres orgonát, mely az első világháború alkalmával, 1916-ban használhatatlanná vált”³

KARÁCSONFALVA, unit. – 1853 Mátisfalvi Szócs Sámuel man.+ped./6

1905-ben a Csioflek testvérek pedállal bővítették, új klaviatúrát készítettek, „Varázs-hegedű” változatot és tremolót építettek az orgonába.

KECSETKISFALUD – Kisfalud, ref.

Az orgonát 1867-ben szerezték be. XVII. századbeli kettős homlokzatú pozitív, használhatatlan állapotban. „A bejárattól távolabb levő karzat mellvédjének közepén álló, a kazettás mennyezetig érő orgonaház előtt az egyik kazettán 169.-es évszám látható.” „A három sípmező elöl 7,7/7 és hátul 8,7/8 sípot foglalt magába. Az orgonaszekrény színe szürke, az ornamentelek zöldek (levél- és indadísz) piros keretézéssel. A hátul beépített billentyűzet ma eltávolítva [...] két oldalán billenő vas regiszterkarok, lóhere végződésel.” Fújtatója kettős leveles fúvó. Sípjai hiányoznak. „A néhány fellelhető ónsíp maradványa hangra vágott, felső ajkuk ívelt kiképzésű. Egy síp – mely a homlokzatban állhatott – alsó és felső ajka alatt illetve felett kipontozott kereszt alakú díszítés látható.”¹² Feltételezhető diszpozíciója:

manuál:

1. Fedett 8'
2. Fedett 4'
3. Oktáv 2'
4. Quint 1 1/3' – talán c²-nél repetált, az alsó 23 síp a hátsó homlokzatban állt.
5. Oktáv 1' – valószínűleg minden c-n repetált

KÉNOS, unit. – 1845 **Balázs Mózes (?)**/Abásfalva

Rövidoktávós orgona. Jakab Lajos, „az egyházközség patrónusa” építtette.

KÉZDIMARTONFALVA, ref. – 1824 **Petrus Gottlieb Schneider** man./6

Kézi fújtatású orgona, szekrénye klasszicizáló.

KÉZDIVÁSÁRHELY, r.k. – 1894 **Rieger Ottó** op. 418, 2 man.+ped./16

Mechanikus, kúpszelepes orgona, Aszubesztercéről (Klein-Bistritz), a szász evangélikus templomból vették az 1980-as évek elején.

KISSOLYMOS, unit. – 1869 **Kolonics István** man./8

KŐRISPATAK, ref. – 1930 **Boda József (?)** man.+ped./7

„A régi orgonáról 1822-ből van említés, melyben az orgonajavítást tárgyalja a presbitérium. Javítására 1830-ban kerül sor Horváth Mihály pesti mester által. A régi orgonát még 1900-ban újból kijavítja Bartha György, az I. világháború idején az akkori énekvezér a sípokat átadja a haza védelmére.”⁷³

MAGYARZSÁKOD, r.k. – 1862 **Kolonics István** man./8

Az orgonát Gyergyóalfaluból vették az 1910-es évek végén.

MAKSA, ref.

A sepsiszentgyörgyi vártemplom 1753-ban felállított hangszere a magyar reformátusság első orgonája volt. Valószínű, hogy használtan vették valamelyik környékbeli szász gyülekezetétől. A múlt század végén Maksára került, ahol az 1940-es földrengésig használták. Ekkor tönkrement, s jelenleg már csak darabjai találhatóak meg.

MÁJA, ref. – 1862 **Takácsy Ignác** op. 2, man./5

Játszóasztalán a felirat: „Készíté Takácsy Ignác M.Vásárhely 1862. év 2-ik mű.” A gyülekezet áldozatkészségének köszönhetően a hangszer ma is eredeti formájában van. „Az első világháborúban a sípok megmentéséért a gyülekezeti tagok összefogtak: a sípokat otthonaikban elrejtették. Később minden síp az eredeti helyére került.”⁷³

Diszpozíciója:

manuál: C-f³ 54 billentyű

1. Coppel maior	8'	fa	4. Oktáv	2'	cin
2. Principal	4'	cin	5. Mixtura		cin
3. Coppel minor	4'	fa	Tremola		

MEDESÉR, unit. – 1895 **Szalay Gyula** man.+ped./6

NAGYAJTA, ref. – 1911 **Országh Sándor** man.+ped./7

Az orgona a feljegyzések szerint 938,91 koronába került.

NAGYBOROSNYÓ, ref. – 1860 **Carl Schneider** man./10 – 1913 **Carl Einschenk** 2 man.+ped./16

Az átépített orgona történetét részletesen közli a Református Szemle¹⁷. Az eredeti dokumentumok egy része időközben megsemmisült, szerencsére épen maradt Schneider szerződése, melynek első pontja fontos információkat tartalmaz az eredeti orgona formájára és hangjára vonatkozó elképzelésekről: „1-ör. A tisztelt orgonaművész Schneider Károly úr kötelezé magát, miszerint az általunk megjegyzett minta szerint készítend egy tíz mutatis orgonát a következő mutatis jegyzetek mellett jelezve:

- 1) Principal 8 láb a kilenc nagyobbik sípok fából, a többi cin
- 2) Bourdon 16 láb egész fa dugva
- 3) Floute major 8 láb: a két nagy Octava fa, a többi cin
- 4) Flauta négy láb, a nagy Octava fa, a többi cin
- 5) Octava 4 láb, egész cin
- 6) Fugara 4 láb, egész cin
- 7) Quinta 2/3 láb egész cin
- 8) Violino 8 láb, a nagy Octava fa, a többi ón
- 9) Super octava 2 láb, cin
- 10) Mixtura 4 négy sor cin

A többi részei az orgonának, u. mint egy fejr Claviatura 51 Thonussal; két szelláda, 2 fúvó – Kanálisok, Corpus 2 részre osztva jádzó asztallal, mindazonáltal a Corpus festetlen.” Ennek alapján, valamint a jelenlegi változatok segítségével összehasonlíthatjuk az orgona eredeti és mai hangképvázlatát:

1859		jelenleg		
manuál: C-d ³		I. manuál: C-f ³	II. manuál: C-f ³	
1. Mixtura 4x	4'	1. Mixtura 4x	11. Superoctav	2'
2. Superoctava	2'	2.	12. Viola	4'
3. Quinta	2 2/3'	3. Quinta	13. Salicional	8'
4. Fugara	4'	4. Fugara	14. Gamba	8'
5. Flauta	4'	5. Kis Fuvola	15. Hegedűprincipal	8'
6. Pr. Octava	4'	6. Octav		
7. Violino	8'	7. Violino	pedál: C-d ¹	
8. Flauta major	8'	8. Nagy Fuvola	16. Subbass	16'
9. Principal	8'	9. Principal		
10. Bourdon	16'	10. Bourdon		

NYIKÓMALOMFALVA, r.k. – 1871 Nagy József man./7

Mivel a templomban hangszer nem volt, 1973-ban az akkori plébános, Hajdó István az elnéptelenedett Orlát községtől megvásárolt egy 1871-ben épült hátsó játszóasztalos, egymanuálos Nagy József-orgonát. A játszóasztalt előre hozták, a régi billentyűk helyére készült új tőkére pedig egy németországi Viola da Gamba 8' változat került. Ezen munkálatok alatt fedezték fel a templom padlásán a szétbontott kétszekerényes, későbarokk, egymanuálos-pedálos, 7 regiszteres orgonát. A gyakori beázások miatt sok síp tönkrement, de a Violonbass 8' sípjai szelládával, síptökével felhasználhatónak bizonyultak, s így azt Nagy József orgonájához építették.¹³

OZSDOLA, r.k. – XIX. század eleje, man.+ped./16

A templom előző orgonája elpusztult, csak a játszóasztala maradt meg. Ennek alapján adatai: 1874 **Kolonics István** op. 123, man.+ped./9.

1994-ben a kézdivásárhelyi katolikus templom lebontott orgonáját kapták meg ajándékba. A templom oldalhajójában állították fel. A hangszert még Kézdivásárhelyen Kolonics István is többször javította. Építője ismeretlen; szekrénye, egyes fa- és fémsípjai alapján az 1800-as évek elejéről származik. Szakszerű javításra szorul. Diszpozíciója:¹³

manuál: C-g ³ 56 hang		9. Quint	1 1/3'
1. Bourdon	8'	10. Mixtura 4x	
2. Fuvola	8'	11. Mixtura 2x	
3. Principal	8'	12. Mixtura [?]	
4. Fagotto	8'	pedál: C-c	
5. Fuvola	4'	13. Subbass	16'
6. Csőfuvola	4'	14. Octavbass	8'
7. Octav	4'	15. Bassflöte	8'
8. Quint	2 2/3'	16. Quint (hiányos)	

PARAJD, r.k. – man./6

A hangszer építője ismeretlen. Takácsy Ignác 1884-ben a játszóasztalt előre vitte. A szekrénydíszek alapján régi barokk orgona volt. Most használhatatlan.¹³

PARAJD, ref. – 1880[?]

Mechanikus, csúszkaladás orgona. 1987-ben romos állapotban volt, fémsípok nélkül.¹²

RAVA, unit. – 1853 Samuel Binder man./8

„Az egyház számadási jegyzőkönyvében ez áll: 1853-ban eladják az [addigi] orgonát a magyarországi eklézsiának 246 mft.-ért, vesznek egy új 8 változatú 2515 mft.-ért.” Az orgona levehető ajtóinak belső falán, a nagy fásípok oldalán nincs semmi feljegyzés, csupán: „Hangolta és takarította Bartha György orgona építész 1903 május havában”.¹⁴ A játékasztalon „SA BIN” felírás olvasható. A fellelhető stílusjegyek alapján is minden valószínűség szerint a hangszer építője Samuel Binder.

SIMÉNFALVA, unit. – 1863 Mátisfalvi Szőcs Sámuel man./8

A régi orgona 1811-ben készült Kissolymosi Mátéfi István költségén. Négyváltozatú volt, építőjének nevét nem ismerjük. 1864-ben az új orgona elkészültekor a mátisfalvi mesterhez került.¹⁴ Szőcs Sámuel orgonája 8 regiszteres, rövidoktávós, ikerszekrényes, homlokzatán 2–2 sípmező, egyenként 6–6 síppal. 1976-ban Mesnyi János javította.

SZÉKELYDÁLYA, ref. – 1926 Carl Einschenk man./6**SZÉKELYDERZS, unit.** – 1837 Serester Dávid man./8

Epen maradt, értékes, rövidoktávós hangszer. Homlokzata két részre osztott és gazdagon díszített. Galamb, urnák, lant és két trombita láthatók rajta.

1918-ban homloksípjait elvitték. 1935-ben Molnár Aladár, 1947–48-ban Boda József javította.

SZÉKELYMUZSNA, ref. – 1785 Thomas Balthasar man./10

A jobb szelládán a következő felirat olvasható: „Ezen orgonát építette Keresztényfalvi Boldizsár Tamás 1785-ben a Valhídi Eklésia számára. Onnan megvette a Muzsnai Egyház 1811-ben 500 Rft. hosszú bankóban, mely 100 váltó forintot ért. 1845-ben új fűvókat, szelládákat készített belé, Salicional és Violin változattal bővítette Mátisfalvi ids. Szőcs Sámuel.” Az orgona vásárlásáról 1811. január 25-én a vizitáció megjegyzi: „Differenciába jöven az Orgona vételre való fizetés, producaltatik a Szent Vizitatio előtt azon lista, melyben fel vagyon jegyezve az Eklésia azon Tagjainak nevek, ugymint 49 a kik az orgonára önként Gabonát vagy Pénzt ígértek.”¹⁵ Az 1845. május 22-én kelt szerződés szerint Mátisfalvi Szőcs Sámuel újítja az orgonát, majd 1851-ben igazolja az 500 váltó magyar forint átvételét. A bővítés lényegét az említett szelláda-feliratról már ismerjük.

A hangszer valószínűleg megrongálódott, mert új orgonára adakoznak 1910-ben („Nagykászoni Csűrös Róza Bedő Ödönné és Kovács Lina ref. papné”), 1912-ben, majd 1914-ben. 1929-ben a kántor panaszkodik az orgona rossz állapota miatt. Meg is kötik a szerződést Molnár Aladárral, Wegensteintől frontsípkokat akarnak beszerezni.¹⁶ A tervezett munka azonban nem készült el.

Az eredetileg szíjhúzásos orgona most lábfűjtatós, jelenleg a fémsípkok és homlokzatsípkok hiányoznak, használhatatlan állapotban van. „Tokja rokokó famunka, a törzs középmagasságban csigavonal-átmenettel kiszélesedik. Homlokzata három részes, domború párkányokkal. A középső rész két oldalán rokokó keretdíszek között két harsonát fűvó angyal fából faragott alakja van. A három rekesz felső részzeit, a széleket és az oromzatokat rokokó keretdíszek és virágok faragott mintái töltik ki.”¹⁶

Játszóasztalán a következő felirat van: „Javitotta 1943 és 1946 évben Géczy István ref. ig. tan”, valamint elmosódott regiszternevek olvashatók: „Sallicional 2 láb, Quinta 1 1/2 láb Mixtur 3 sor Superoctav 2 láb Principal 8 láb Tremula”. (lásd ábra)

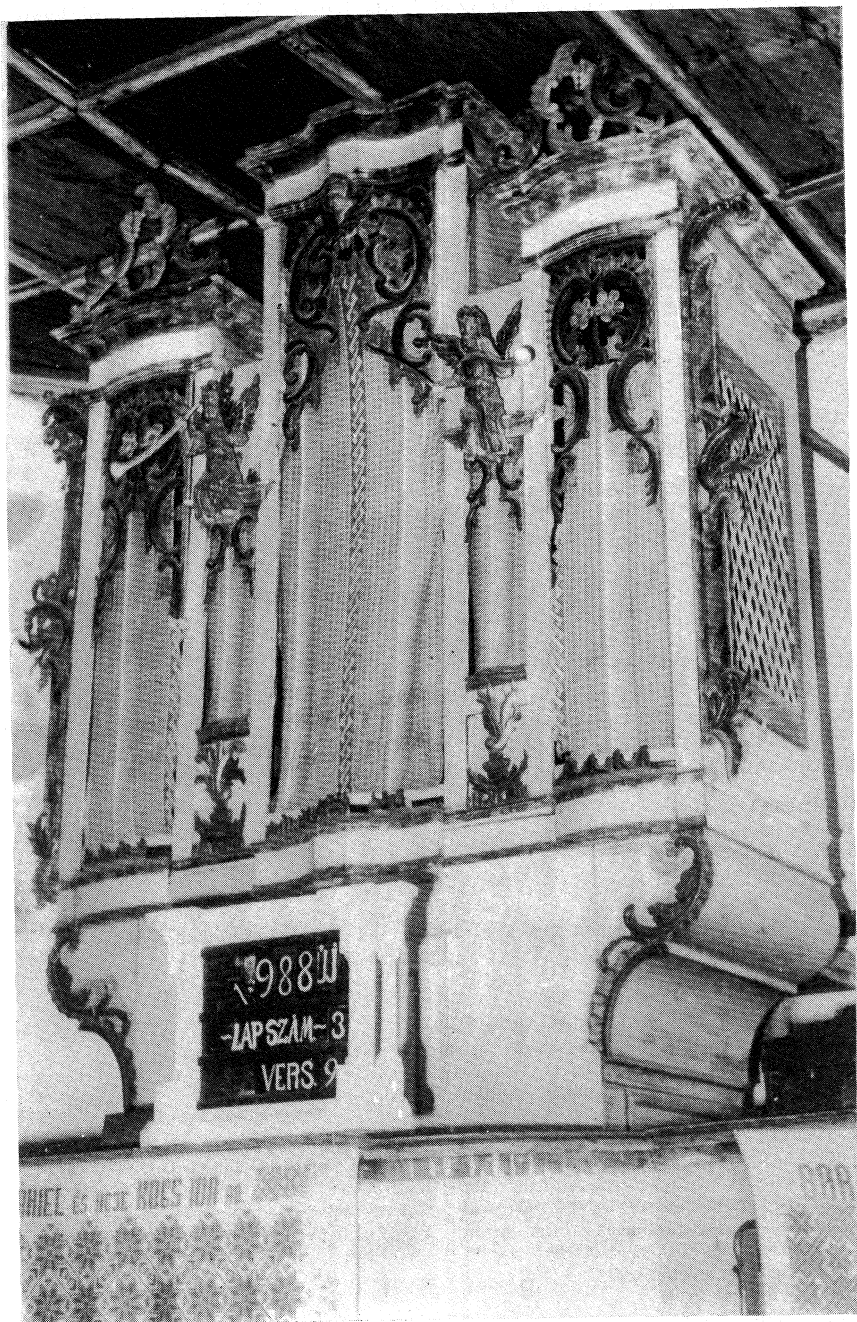
SZÉKELYSZENTERZSÉBET, ref. – 1873 Kolonics István op. 119, man.+ped./8

A gyülekezet a XIX. század elején szerezte be első hangszerét: „Tudunk egy 1809-ben készült orgonáról, melyre abban az esztendőben 90 forintot, 1811-ben pedig 221 forintot költött a megyebíró.” (Szenterzsébeti Ref. Ekl. Libellusa 1746)³ Ezt a hangszert 1873-ban átadták az új orgona építőjének: „...1873-ban december 20-án felállított, nyolc változatú[,] pedállal ellátott, gazdagon aranyozott, ízlésnek teljesen megfelelő szép zengzetű orgona, mely 1510 frtba s egy régi rossz orgonába áll, melyből csak 500 frtot tudhatnánk megadni, előbbiért derék orgona-művészünk, Kolonics István két évig vár; úgyszintén egy gyönyörű szószék feletti koronát is csináltattunk Kolonics-sal...”¹⁰

SZÉKELYUDVARHELY – Kadicsfalva, r.k. – 1925 Boda József man.+ped./7**SZÉKELYUDVARHELY, ref.** – 1885 Nagy József 2 man.+ped./14

Az orgonaszekrény hármass tagolású, öt sípmezővel. Színe szürkéskék, díszítései fehérek és aranyozottak.

Székelymuzsna. A református templom orgonájának üres háza
(Buzogány Dezső felvétele)

1941-ben Magyar Árpád pótolta az első világháború óta hiányzó homlokzatsípo-
kat. 1970-ben fűvöberendezését villanymeghajtásúra szerelték át.

I. manuál: C–g ³ 56 hang		II. manuál: C–g ³ 56 hang		pedál: C–g 20 hang	
1. Principal	8'	9. Viola di gamba	8'	12. Subbass	16'
2. Födött fuvola	8'	10. Salicional	8'	13. Principalbass	8'
3. Vájt fuvola	8'	11. Erdei fuvola	4'	14. Violonbass	8'
4. Octava	4'				
5. Fuvola	4'				
6. Superoctav	2'				
7. Quint	2 2/3'				Man. copula
8. Cornet 4x	2'				Ped. copula

SZENTÁBRAHÁM, unit. – 1848 Balázs Mózes man./6

„Az első orgonát 1813-ban vásárolták az atyhai katolikus eklézsiától. Annak javítá-
sáról is tudunk, de hogy később hová került, nincs adat róla.”¹⁴ A jelen orgona két-
szekrényes, különösen szép a homlokzata, mely festett népi motívumokkal díszített.
Diszpozíciója:

manuál: C–c ³ 45 billentyű			
1. Fedett fuvola	8'	5. Octava	2'
2. Principal	4'	6. Mixtura 3x	
3. Viola	4'	Tremolo	
4. Ötöd	3'		

SZENTLÉLEK, r.k. – 1891 Kolonics István (?) op. 195, man.+ped./7

Az orgona belső szerkezete régi, a pedál hozzáépítése későbbi. Kolonics István egy
régibbi hangszert javított ki és tett használhatóvá.

SZOTYOR, ref. – man.+ped./12

Az orgona építője és építési ideje ismeretlen. 1939-ben vásárolták Brassóból. A ját-
szóasztal felirata ugyan: „Magyar Árpád orgonaépítő”, de a hangszer sajátosságai ar-
ra engednek következtetni, hogy nevezett egy német gyülekezet által eladott múlt
századi hangszert állított fel a helyi református templomban.

Rövidítések:

r.k.	katolikus egyház
ref.	református egyház
unit.	unitárius egyház
man.	manuál
ped.	pedál (Például: 2 man.+ped./26 = két manuál – pedál, huszonhat regiszter.)

JEGYZETEK

- ¹ II. rész: *Magyar Egyházzene* II (1994/1995) 79–93.
- ² „Az 1918-as orgonasíprekiválás és az Angster-féle »Rekvirált orgonasípok
lajstroma« – II.”, *Magyar Egyházzene* II (1994/1995) 473–497.
- ³ A Kolozsvári (Erdélyi) Református Egyházkerület orgonaösszeírása 1977.
- ⁴ Agyagfalvi Protocollum 20.
- ⁵ Kis Károly: *Az Agyagfalvi Egyházközség története.* (Kézirat)
- ⁶ Dávid László: *Református templomok Udvarhely környékén.* Doktori dolgozat 1978.
- ⁷ Lajos János: *A bögözi gyülekezet története.* 1901. (Kézirat)
- ⁸ Solymosi Ferenc közlése.
- ⁹ A Sófalvi Ref. Szent Ekklesia Protokolluma 1796 és Vízitációs jkv. 1800.
- ¹⁰ *Erdélyi Protestáns Közlöny* 1874/39.
- ¹¹ Egyházközségi levéltár C-4.
- ¹² Enyedi Pál közlése.
- ¹³ Geréd Vilmos közlése.
- ¹⁴ Az Unitárius Püspökség orgonaösszeírása 1987.
- ¹⁵ Vízitációs jegyzőkönyv 1800.
- ¹⁶ Presbiteri jegyzőkönyv 1929. július 7.
- ¹⁷ *Református Szemle* 1985/1/86.